A2x

Verslag Vereniging Rembrandt 1983

Kan, *tinnegieter Jan, 2de helft 15de eeuw*

Tin,
Hoog 22.8 cm
Herkomst: veiling Sotheby Mak van Waay, Amsterdam, 16–17 november 1983, cat. 373-BD, no. 2696, p. 144 met afbeelding
Verworven door: Museum de Waag, Deventer

Naar verhouding zijn maar weinig oude tinnen voorwerpen bewaard gebleven. De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat voorwerpen van metaal, dus ook die van tin, eenvoudig omgesmolten kunnen worden. Tinnen voorwerpen die versleten waren of die niet meer in de smaak vielen verdwenen in de smeltkroes. De kan uit Deventer lag enkele eeuwen onopgemerkt op de rivierbodem en bleef zo gespaard. In de jaren twintig van deze eeuw werd zij opgebaggerd uit de IJssel voor Deventer. Dankzij de conserverende werking van het rivierwater, waardoor het donkerkleurige patina ontstond, verkeerde de kan in uitstekende staat.

Vanwege de vorm wordt dit soort kan wel "hanzekan" genoemd. De kenmerken van dit type zijn de volgende. Tussen het balustervormige kanlichaam en de schuinoplopende voet bevindt zich een sterke insnoeiing. Kanlichaam en voet vormen een geheel zodat ook de voet vloeistof kan bevatten. Binnenin de kan is, ongeveer twee en een halve centimeter onder de bovenrand, een klein knopje zichtbaar, de zogenaamde pegel. De pegel gaf aan dat een tot dat niveau gevulde kan de juiste hoeveelheid vloeistof bevatte. De inhoud van deze kan bedraagt tot aan de pegel negentiende liter. De inhoudsmaat die hiermee overeenkomt is de mengel. In de stadsrekeningen van Deventer is regelmatig sprake van een "mengel wijn". De benamingen "wijnkan" of, met het oog op de inhoud, "mengelkan" kunnen daarom eveneens gehanteerd worden.

De naar de kan toegekeerde zijde van het vrij scherp gebogen oor is bol, de buitenzijde is vlak. Het oor is bevestigd aan dat punt van de buik waar de diameter het grootst is en aan de boord van de kan. Via het eenkakig scharnier en de duimrust die uit twee eikeltjes bestaat, is het oor verbonden met het licht gewelfde deksel. De slanke kan rust op een lage voetring.

In de bodem van de kan en bovenop het deksel zijn ronde reliëfplaketten aangebracht. In het plaket op de bodem, binnenin de kan, is het stadswapen van Deventer geslagen. In het plaket op het deksel is een ijkmerk met hetzelfde wapen, een naar rechts kijkende adelaar, te zien.

Door de gaten die nu met de aangesoldeerde reliëfplaketten zijn bedekt, was bij de afwerking van de kan op de draaibank een spil gestoken, zodat de kan rondgedraaid en met beitels bewerkt kon worden. Kanlichaam en deksel werden overigens afzonderlijk "afgedraaid", waarbij de ruimte tussen spil en bovenrand van de kan met een houten kosje was opgevuld.

Binnenin de kan is een verticale gietnaad zichtbaar. Het kanlichaam is opgebouwd uit twee verticale helften die, nadat ze gegoten waren, aan elkaar werden geweld. Deze giettechniek werd tot ongeveer het midden van de zestiende eeuw toegepast. Na die tijd werd het kanlichaam gevormd door een voet- en halsstuk, die voordat ze aan elkaar werden gezet afgedraaid konden worden. Voorwerpen die volgens de laatstgenoemde methode zijn vervaardigd hebben een horizontale gietnaad. Het gevolgde gietprocédé en het feit dat de

Gieter Jan, *Tinnen kan.* Museum de Waag, Deventer

verticale helften van de kan niet afgedraaid konden worden voordat ze aan elkaar werden geweld, zijn er de oorzaak van dat volgens deze oude methode vervaardigde kannen dikwandig en relatief zwaar zijn. Het gewicht van de kan is 1150 gram.

Bovenop het deksel staat naast het ijkmerk met de adelaar een meesterteken. In het rechthoekige merk is met gotische minuskels de naam Jan geschreven. Omdat in de periode waarin deze kan vervaardigd werd verschillende tinnegieters met de naam Jan of Johan in Deventer werkzaam waren is het niet mogelijk de kan toe te schrijven aan één bepaalde meester.

De kan werd omstreeks 1500 gegoten door een tinnegieter die in Deventer werkzaam was en is daarmee tot op dit moment het oudste tinnen voorwerp waarvan vaststaat dat het in deze stad werd vervaardigd. Door de aankoop van deze kan is een gezien de ouderdom voor Nederland bijzonder tinnen voorwerp teruggekeerd in de stad van herkomst.

Arno Stam

Literatuur:
B. Dubbe, Tin en tinnegieters in Nederland, Lochem 1978, p. 51, afb. 27 en p. 211, fig. 100.
De heer A. Stam heeft tijdens zijn doctoraal studie kunstgeschiedenis de gehele tincollectie van Museum de Waag bewerkt.